

פרק ד

מעשים של אהבה

לאחר שראינו בפרק הקודם את דרכי התודעה שמעוררות בליבנו אהבה, הגיע הזמן להפשיל שרוולים ולתרגם את הרגשות גם אל כלי המעשה. אהבה לעולם איננה רק בלב, אהבת ה' מולידה תפילות וקיום מצוות, אהבה משפחתית גורמת למחויבויות ומעשים רבים מספור, ואבוי לה לאהבת ישראל אם היא תיוותר רק כרגש מופשט, חסר השלכות. אהבה אמיתית מצמיחה גם מעשים של אהבה, ואם לא - יש לחשוד בה, שמא איננה אמיתית או חזקה דיה.

פרק זה מתמקד בצד המעשי של אהבת ישראל. בפרק זה נלמד על שלושה תחומים:

1. **בשביל זה יש חברים** - כוחה של חברות בעבודת ה'
 2. **פשוט לעזור** - משמעות מעשי החסד והצדקה
 3. **צדקה לנשמה** - החובה להיטיב עם הזולת ברחמינות
- לחלק האחרון יש תוספת עיון "למעמיקים", עומק נוסף בנושא הנלמד.

1. בשביל זה יש חברים!

לאהבה יש המון כוח. בכוחה של האהבה מתקיים העולם - מוקמות משפחות, גדלים אנשים, מתפתחים מוסדות ומפעלים, נכתבים ספרים ומושרים שירים - והכול מהמנוע של האהבה. כל אחד מאיתנו זקוק לאהבה ולתחושת חום וקירבה, כדי לחיות. אם נרגיש שאין מי שאוהב אותנו ואכפת לו מאיתנו, נתמלא בבדידות וניפול לעצבות.

כוחה של האהבה בא לידי ביטוי בחברות. חבר טוב הוא מקור לשמחה, לכוח ולהצלחה, כפי שאמרו חז"ל: "איזו היא דרך טובה שידבק בה האדם? רבי יהושע אומר: חבר טוב" (אבות ב, י). החבר הטוב הוא העצה של רבי יהושע לחיים טובים. זה נכון בחיים בכלל, וזה גם נכון בחיי עבודת ה'. מי שרוצה להתקדם בעבודת ה' ולעבוד את ה' באמת, זקוק לחבר או חבורה. חבר שיקשיב, יעודד וידחוף קדימה, וחבורה שתיתן השראה ועוצמה.

תורת החסידות הדגישה מאוד והעלתה על נס את הכוח של חברים וחבורה. מאז ומעולם חסידים הם "משפחה", ומאוד אוהבים ודואגים זה לזה. בעבר, היו אפילו מקומות בהם החסידים חיו במעין חיים קיבוציים של שותפות כלכלית. היו גם חסידים שהתאגדו לחבורות של עובדי ה', עם כללים ומטרות מיוחדות לחבורה. במקורות הבאים נראה מעט מההסברים וההדרכות של תורת החסידות בעניין החברות והחבורה בעבודת ה':

"... אהבת חברים (גדולה) יותר מכל המוסרים ודברי המוסר, כְּאִשֶּׁר יִסְפֵּר אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ בְּהִגִּיד לוֹ אֶת כָּל לְבוֹ עֲצַת הַיֵּצֵר אֲשֶׁר בְּקִרְבוֹ, הִנֵּה הַדְּבָר בְּעֲצֻמוֹ פּוֹעֵל יְשׁוּעוֹת וּמִשָּׁם יִפְרֵד הַיֵּצֵר. מְלַבֵּד כִּי טוֹבִים הַשְּׂנִים, אֲשֶׁר הַשְּׂנִי יְקִימוֹ בְּ"עֲצַת ה' הִיא תְּקוּם".

וְהִנֵּה בְּאַחֲדוּת נִכְלָל מְצוּת "וְאַהֲבַת לְרֵעֵךְ כְּמוֹךָ", וּמֵאַמֵּר חז"ל: "מִה דְעַלְךָ סִנֵּי לְחִבְרֵךְ לֹא תִעֲבִיד" (שבת לא, א), וּמִן הַמִּדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִקְנִית בָּהֶם מוֹנֵה וְהוֹלֵךְ מִדּוֹת הַנִּקְנּוֹת ע"י אַחֲרִים, כְּמִבְּאֵר שָׁם: "בְּדִקְדוּק חֲבָרִים, בְּפִלְפּוּל הַתְּלַמִּידִים וְכוּ' הַמְּכִיר אֶת מְקוֹמוֹ וְכוּ' אוֹהֵב אֶת הַבְּרִיּוֹת וְכוּ' אוֹהֵב אֶת הַתּוֹכְחוֹת וְכוּ', וְלֹא מְגִיס לְבוֹ וְכוּ' נוֹשֵׂא בְעַל עִם חֲבֵרוֹ, מְכַרְעוֹ לְכַף זְכוּת, מְעַמִּידוֹ עַל הָאֲמָת, מְעַמִּידוֹ עַל הַשְּׁלוֹם" (אבות ו, ו), וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל: "אִם אֵין שְׁלוֹם אֵין כְּלוּם" (תורת כהנים בחוקותי פ"ז).

כְּלָלָא דְמִלְתָּא וְעִקְרָא וְשִׁרְשָׁא דְכָלְא וְכָלְלָא הַדְּבָר, וְעִקְרָא וְשׁוֹרֵשׁ הַכּוֹל, אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל: "לֹא מִצָּא הַקַּב"ה כְּלִי מְחִזֵּק בְּרִכָּה לְיִשְׂרָאֵל, אֲלֵא הַשְּׁלוֹם וְאַחֲדוּת". אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ יְדַבְּקוּ בְּדַבְּקוֹת הַנֶּפֶשׁ, וְתִדְבַק נַפְשָׁם כְּאִשׁ אֶחָד חֲבָרִים מְקַשְׁיָבִים לְקוֹל ה'..."

(רבי מנחם מענדל מוויטבסק, 'פרי הארץ', מכתב י"ג)

רבי מנחם מענדל מוויטבסק, מראשוני גדולי החסידות, עמד בראש עליית החסידים לארץ ישראל בשנת ה'תקל"ז (1777). יחד איתו עלו עוד כשלוש מאות חסידים שקבעו לבסוף את מושבם בעיר טבריה. בארץ ישראל הם חיו חיים קשים מאוד, סבלו מעוני ומחסור, וממש מסרו את נפשם כדי לחיות בארץ הקדושה. אחד הדברים שנתן להם כוח להתמודד עם כל הקשיים, היה דיבוק החברים ואהבת רעים. חבריהם שבחו"ל שלחו להם כספים שהעמידו אותם על רגליהם, והם בעצמם עודדו וחִזְקוּם זה את זה.

במכתב זה מונה רבי מנדל מוויטבסק כמה מעלות שיש לאהבת החברים, בעניין עבודת ה'. ראשית, הדיבור שבין חבר לחבר, יכול להשפיע הרבה יותר מכל הדרשות והשיעורים. עצם הדיבור, עצם השיתוף זה עם זה, "פועל ישועות" ומשפיע לטובה. כמו כן, חברים יודעים לתת עצה טובה, בזמן ובמקום הנכון, ולהקים אחד את השני מהבוץ והדשדוש. אפילו לימוד התורה, שתלוי לכאורה ביכולות שכליות, תלוי הרבה בדיבוק חברים וביחסים מתוקנים.

"אשר באמת יסוד ועקר גדול בעוסקים בתורה ועבודה שיתחברו וידברו זה עם זה ... שמגלים נגעי לבכם זה לזה ומדברים בזה, שיש בזה כמה פרטי הטוב. הא', שיש כמה דברים שאינם מוצאים בעצמו מצד אהבת עצמו, ד"על כל פשעים תכסה אהבה" ... האהבה שהאדם אוהב את עצמו בטבעו מכסה על זה, וחברו מעוררו על זה.

ועוד זאת, כשמגלה נגעי לבבו בדבור, הנה בעת שמדבר בזה מצטער בנפשו מאד מזה, הרבה יותר מכמו שהצטער מקדם. וממילא, מתחרט בנפשו על כל העניינים הלא טובים ועוקר רצונו מהם, שעל ידי זה נתפתח הרבה ... ודגמא לזה הוא מה שכתוב "ראגה בלב איש ושיחנה" ואמרו רבותינו ז"ל: "ישיחנה לאחריים". ואנו רואין שבעת שמדבר בצערו אז יגדל צערו ביותר מכמו שיהיה קדם, אמנם אחר כך נוח לו יותר. וכמו כן בעבודה ועבודת ה', כשמדבר מענייני נגעי לבבו בעת מעשה הוא מצטער יותר, ואחר כך נוח לו יותר מפני שבזה מסיר הרבה מהנגעים והעוונות.

עוד זאת, כשמדברים יחד ממציא כל אחד עצות לזה איך לתקן, ועושים הסכם בקבלה על להבא לתקן מעשיהם שיהיה כך וכך. וההסכם אשר עושים שנים או רבים יש לזה חזיק הרבה יותר מההסכם שעושה בפני עצמו, ונמצא שההתחברות בעובדי ה' היא טוב מאד בכמה פרטים."

(רבי שלום דובער מליובאוויטש, קונטרס 'החלצו' את י')

שלושה דברים מונה כאן הרבי הרש"ב, בתועלת הדיבור של חברים:

א. חבר יכול להפנות את תשומת ליבי לבעיות שאני נוטה להתעלם מהם.

ב. השיחה עם החבר וגילוי מסתרי הנפש פועלים בשני כיוונים. בהתחלה, השיחה מעצימה את התחושות שהסתרו בליבי, ואם הייתה בי חרטה ודאגת עוונות, השיחה תחדד את תחושת הכאב. הדיבור יהפוך את הרגשות לממשיות ונוגעות, ויעזור לי להתעורר ולזוז. אבל בהמשך, בזכות השיחה, אני דווקא ארגיש הקלה, ובזכות הדיבור אשתחרר מהעול הכבד וחוסר הבהירות של הדאגה, ואוכל להתמודד באופן נכון עם המצב בו אני נתון. ה"שיחנה" יביא ל"ישיחנה", ולהתחלה של דרך חדשה.

ג. לשותפות יש כוח. מחשבות שנשארות בתוכי יכולות להישכח, אבל כשמדברים ומחליטים על משהו ביחד, יש לזה תוקף וממשות שגם נותנים לדברים כוח להתבצע.

תרגיל: הכיתה מתחלקת לזוגות, ובמשך רבע שעה מדבר כל זוג על ענייני עבודת ה'. אין צורך להיחשף יתר על המידה או לנסות "לחפור" בעניינים לא מובנים.

אלו תובנות עלו לכם בעקבות השיחה?

האם תרצו להמשיך אותה? איזה רווחים תוכלו להפיק מכך?

אחד מאדמור"י החסידות בפולין בדורות המאוחרים, היה רבי קלונימוס קלמיש מפיאסצנה. הרבי מפיאסצנה מפורסם בגלל פועלו וחיי בגטו ווארשה, בימי השואה הנוראים, והירצחו על קידוש השם. לרבי מפיאסצנה הייתה דרך מיוחדת בהדרכת חסידיו, והוא חינך צעירים עם זקנים לדבקות מתמדת בעבודת ה'. אחד מרעיונותיו היה יסוד חבורות של עובדי ה', המסייעים ומחזקים זה את זה. בספרו, "בני מחשבה טובה",

שנים שיושבים ואין ביניהם דבר תורה, אך גם אין ביניהם שום דבר המבדיל כמו מחלוקת ושנאה, זה בעצמו דברי תורה!

(ר' יצחק מווארקי)

מפרט הרבי מפיאסצנה את מטרות ודרכי הפעולה של חבורת ה"מחשבה טובה". במקור הבא נראה נקודה אחת מהדרכותיו בעניין זה:

"על שלשה דברים החבריא הקדושה עומדת: על התחברות חברים, על אהבת חברים, ועל התדבקות חברים. לכן הגם שכלם יתחברו יחד באהבת חברים, וכלם יאהבו זה לזה אהבה רבה, מכל מקום יקח לו כל אחד מהם חבר לעצמו שלפניו יגלה את כל מצפוני לבבו, בין בדברים רוחניים ובין בדברים גופניים, דאגתו ושמתו, נפילתו ועליתו, וחברו השומע ינחמהו ויעצהו וישמחהו ככל האפשר לו. גם בדברים הרוחניים ייעצהו ויודריכהו כפי דעתו ומצבו, וכן זה לזה.

ואם נשאר מן החבריא, שאין אחד מהם רוצה להתחבר אליו לאוהב פרטי, מכרחה החבריא לתן לו אחד מהם."

(רבי קלונימוס קלמיש מפיאסצנא, 'בני מחשבה טובה' סדר הדרכה וכללים, אות ט)

ההדרכה של הרבי מפיאסצנא כאן, מתייחסת לקבוצה שהתגבשה במיוחד כדי לעבוד את ה' יחד. ומשום כך, על חברי הקבוצה לדעת את הזכויות ואת החובות שמוטלים עליהם, והדאגה לכל פרט בקבוצה היא אחת מחובות חברי הקבוצה. אך עיקרון זה נכון לכל קבוצה חברתית.

קורה הרבה פעמים, אפילו בכיתה או שבט מאוד מגובשים, שיש מישהו שנשכח בצד. בגלל שאף אחד לא ממש רוצה בחברתו, בגלל הביישנות שלו, או בגלל סיבה אחרת. המצב הזה הוא בעיה, וזו אחריות של הקבוצה לתקן זאת. זה לא נכון לצפות שיהיה "אחד בשביל כולם", ושכל חברי הכיתה יעזרו למטרות המשותפות של הכיתה, אבל לשכוח גם את ה"כולם בשביל אחד". בחבורה אמיתית ובגיבוש חברתי מתוקן לא עוזבים אף אחד, והחברה בכוחה המיוחד יודעת לדאוג לכל אחד.

מה חסר לי?

אמר הצדיק רבי דוד מלעלוב: "למדתי אהבת ישראל מגוי אחד שאמר לחברו 'אני אוהב אותך', והחזיר לו חברו 'האם יודע אתה מה חסר לי?' וכשאמר שאינו יודע, החזיר לו חברו ואמר 'אם אינך יודע מה חסר לי איך תוכל לאהבני'?"

(שיח שרפי קודש' עמ' יב)

2. פשוט לעזור

אחרי כל הלימוד והדיבורים היפים על אהבה, צריך לזכור שתכלית הכול זה המעשים. לעזור ליהודי אחר בכל מה שהוא צריך, גם אם זה נראה לי קשה או אפילו מיותר.

חסידים אומרים ש"גשמיות של יהודי אחר, היא הרוחניות שלי". זאת אומרת, שכל עניין גשמי שמציק ומפריע לחברי, אפילו שאצלו זה משהו טכני, גשמי, אצלי זו מצווה ועניין רוחני, ועלי לעזור ולסייע לו ככל יכולתי.

במקור הבא מחדד רבי שניאור זלמן מלאדי את חשיבותה של מצוות הצדקה והחסד במיוחד בדורות שלנו:

"על כן אהובי אחי שימו נא לבבכם, לאלה הדברים הנאמרים בקצרה מאד (ואם ירצה ה' פנים אל פנים אדבר בם בארפה). איך היות כל עקר עבודת ה' בעתים הללו, בעקבות משיחא, היא עבודת הצדקה. כמו שאמרו רבותינו ז"ל "אין ישראל נגאלין אלא בצדקה". ולא אמרו רבותינו ז"ל "תלמוד תורה שקול כנגד גמילות חסדים" אלא בימיהם, שתלמוד תורה היה עקר העבודה אצלם, ועל כן היו חכמים גדולים תנאים ואמוראים. מה שאין כן בעקבות משיחא שנפלה ספת דרוד' (השכינה, עם ישראל) עד בחינת רגלים ועקבים, שהיא בחינת עשיה, אין דרך לדבקה בה באמת, ולהפכה חשוכא לנהורא דילה ולהפוך את החושך לאור שלהו כי אם בבחינת עשיה גם כן, שהיא מעשה הצדקה".

(רבי שניאור זלמן מלאדי, 'תניא', איגרת הקודש פרק ט)

בכל זמן ובכל דור אנחנו מחויבים לקיים את כל המצוות כולם. אך בתוך כלל המצוות יש לכל דור משימה מיוחדת אליה הוא שייך. מצווה מסוימת שמתאימה לו במיוחד, ושהיא ה'צינור' אליו הוא צריך לנקז את מירב הכוחות. לדורות שלנו, הדורות האחרונים לפני ביאת משיח, יש שייכות מיוחדת למצוות הצדקה. המושג "עקבתא דמשיחא" הוא שם קוד לתקופה ולדורות הסמוכים לביאת המשיח, כי בתקופה זו שומעים כבר את 'עקביו' של המשיח, ומתקרבים לבואו. וגם מעוד סיבה כי הדורות של "עקבתא דמשיחא" הם הדורות של ה'עקב' - תחתית הגוף והמדרגה. עם ישראל (כפי שלמדנו בפרק א) נמשל לקומת אדם שלימה, והדורות האחרונים - העומדים בדרגה נמוכה מבחינה רוחנית, נמשלו לעקב - העומד בתחתית הגוף כולו.

להיות בתחתית, זה להיות שקועים ברמה הכי מעשית, הכי רחוקה מההבנות המעמיקות והרגשות הגבוהים. זה לחיות בתקופה מאוד חומרית, שבה קשה למצוא אנשי רוח אמיתיים. אז איזו מצווה מתאימה לדורות שכאלה, לדורות שלנו? מצווה שהיא גם כן מעשית וחומרית - מצוות הצדקה.

אחד הצדיקים שאל פעם, מדוע לא מברכים על נתינת צדקה כמו שמברכים לפני כל מצווה? וענה, שאילו היו צריכים לברך, אז נתן הצדקה היה נוטל את ידיו, אומר "לשם ייחוד", מתכוון ומכוון כוונות, ובינתיים העני העומד בפתח כבר היה נופל ברעבונו על הרצפה ומתעלף... מצוות צדקה היא מצווה של תכל'ס, של מעשים בפועל, ובזה מעלתה. כמובן שצריך לתת צדקה בסבר פנים יפות, ושזוהי הצדקה המובחרת ביותר, אבל בסופו של דבר נצטרך למדוד כמה כסף קיבל העני, ולא כמה מילים טובות אמרו לו.

לוותר על כסף זה מאוד קשה. התחושה הבסיסית היא שהכסף הוא שלי - אני עבדתי עליו, אני קיבלתי אותו, אני צריך אותו. לתת את הכסף זה לתת את עצמי, ולכן זה כל כך לא פשוט.

באו חסידים אל אדמו"ר האמצעי בטרונים על החסיד ר' אייזיק מהומיל, שאין הוא מתוועד ומלמד אותם.

התנצל ר' אייזיק: איך אוכל להתוועד וללמד, בעת שעדיין לא תיקנתי את עצמי?

השיב לו הרבי: האמן לי, כאשר רואה הנני שלא אוכל כבר לתקן את עצמי, אני משתדל, לכל הפחות, לעבוד עם הזולת.

(פניני הכתר)

במקור הבא נלמד תפיסה חסידית בעניין הכסף, שנותנת את הכוח והיכולת לתת צדקה:

"... וְזֶהוּ שְׁכָתוּב "אִם כֶּסֶף תִּלְוֶה אֶת עַמִּי אֶת הָעֲנִי עִמָּךְ" (שמות כב, כד). פְּרוּשׁ אִם רֵאִיתָ שֵׁשׁ לָךְ כֶּסֶף יוֹתֵר עַל מֶה שְׁאַתָּה צָרִיךְ לְעֲצֻמָּה, וְאַתָּה מְלוּה לְעַמִּי, תִּדְעַ לָךְ שְׂאִין זֶה חֶלֶק הַמַּגִּיעַ לָךְ אֲלֵא חֶלֶק הָאֲחֵרִים שֶׁהוּא "הָעֲנִי עִמָּךְ", וּבְזֶה לֹא יִתְנַשֵּׂא וְלֹא יִתְגַּדֵּל עַל הָעֲנִי... וּמִכֹּל שֶׁכֶּן שְׂלֵא יִתֵּן לוֹ בְּרַעַ לֵב פִּיזוֹן שֶׁמִּשְׁלֹו הוּא נוֹתֵן לוֹ, וְעֵבִיר זֶה בְּרָכוּ ה' יִתְבָּרֵךְ בְּזֶה שֶׁנִּתֵּן וְהַפְקִיד אֲצִלוֹ חֶלֶק חֲבֵרוֹ. וְזֶהוּ שְׁכָתוּב "נִתּוֹן תִּתֵּן לוֹ" (דברים טו, י). אֲפִלוּ מֵאֵה פְּעָמִים. מִחֲמַת שֵׁשׁ לָךְ יוֹתֵר מִכֹּדֵי צָרְכָךְ, אִזּוּ בְּוֵדָאֵי אִין זֶה שְׂלָךְ וּמְחַיֵּב אֶתָּה לִתֵּן לוֹ אֲפִלוּ כַּמָּה פְּעָמִים..."

(רבי אברהם יהושע השל מאפטא, 'אוהב ישראל', פרשת ראה ד"ה "נתון תתן")

ה'אוהב ישראל' הולך כאן בדרכו של החסיד מפרקי אבות, כפי שחז"ל אומרים: "שלי שלך, ושלך שלך - חסיד" (אבות ה, י). לפי דברי ה'אוהב ישראל', אמירה זו איננה נדיבות לב מיוחדת, אלא זו האמת לאמיתה. פעמים רבות, הכסף שמתגלגל אלי הוא רק פיקדון. הוא מופקד אצלי כדי שאעביר אותו לבעליו האמיתיים, לעני. ולכן מה שאני חושב שהוא שלי, הוא לא באמת שלי, אלא "שלך".

הבנה זו יכולה להיות נכונה בתחומים נוספים ביחסינו לזולת. לא תמיד קל לנו לתת, לא רק את הכסף שלנו, אלא גם את הזמן, את הידע, את הרכוש או את הכוח שצברנו לעצמנו. קשה לנו לתת, כי אנחנו מרגישים שזה בא על חשבוננו. אך האמת היא, לפי דברי ה'אוהב ישראל', שלא כל מה שיש לי, באמת שייך לי. הקב"ה מעניק לי דברים, כדי שאני אעביר מהם גם לאחרים, כי גם להם יש חלק בזה. לפעמים חלקו של אחד נופל בידיו של האחר. וכדי שכל חלק יגיע למקומו, אנחנו מוכרחים לחיות חיים של שיתוף והענקה.

בעל חוש יכול להבין ולצייר לעצמו את אהבת ישראל של מורנו הבעל שם טוב.

מורנו הבעל שם טוב התפלל וערך "פדיון נפש" כשמישהו היה שרוי בצער, ולא רק במכירו, אלא שמע והרגיש באנחה יהודית גם כשהנאנח היה בקצה העולם.

מורנו הבעל שם טוב מסר את נפשו על אהבת ישראל, אפילו למי שלא הכיר אותו כלל.

(הרבי הרי"צ)

מחילה לגנב

אחד הגנבים שהיו כלואים באגף האסירים הפליליים בירושלים, בימי המנדט הבריטי, ריצה עוונו ושחרר לעת ערב. מאחר והתגורר הרחק מירושלים ולא הייתה פרוטה מצויה בכיסו, סר לרבי אריה לזין, אותו הכיר מביקוריו בכלא, כדי לקבל ממנו דמי כיס...

קיבלוהו רבי אריה וזוגתו כאורח נכבד, העניקו לו סכום מסוים, אך הוסיפו ואמרו לו כי לא יתירו לו לנסוע לפני שיסעד ליבו. ה"אורח" הרגיש בטוב ובתום הארוחה אמר לו ר' אריה: "מודה אני לך על שביקרתנו, שעל ירך נזדמן לי במפתיע לקיים שתי מצוות: הכנסת אורחים וגמילות חסדים, אך אנא ממך, השעה מאוחרת ולמה תטרך לנסוע בשעות הלילה? התכבד והישאר עמנו הלילה". הציעו לו מיטה ושמחו בו.

באשמורת הבוקר, מתעורר רבי אריה משנתו כדי להכין עצמו לילך לתפילת "זתיקין", והנה מתברר לו שאותו אורח גנב את גביע היין ופמוטי הכסף ונסתלק לו...

עורר רבי אריה את רעייתו וסח לה אותו מעשה ואמר: "אני מוחל לאותו גנב במחילה גמורה, כדי שלא יענש בגללי". ואף הוסיף ואמר לרעייתו: "הבה ונבטיח אחד לשני ונקבל בליבנו, שמקרה מצער זה לא ישמש כ'תקדים' ולא ימנע בעדנו מלארח גנבים כאלה בביתנו גם להבא..."

(איש צדיק היה, שמחה רז, עמ' 81)

3. צדקה לנשמה

לפעמים אנחנו רואים אדם עצוב, אדם מוטרד, ואנחנו מנסים לעזור לו ונותנים לו כל מה שהוא צריך, אבל זה עדיין לא עוזר. כי מה שהוא באמת צריך, זה לא כסף או אוכל, אלא מילה טובה, עידוד, חום ואהבה.

באותה מידה, לפעמים יהודי מרגיש מחסור ובלבול, ולמרות כל התמיכה והעצות הטובות של ידידיו, הוא עדיין לא מרוצה. הנשמה שלו לא נותנת לו מנוח, אבל אף אחד לא שם לב ולא בא לעזרתו. כולם נותנים לו, אבל לא את מה שהוא באמת מבקש - את החיבור לאלוקים.

אהבה אמיתית מתבטאת בדאגה לחייו ורווחתו של הזולת. ואהבה אמיתית ליהודי, מתבטאת לא פחות, בדאגה לחייו הרוחניים ונשמתו של הזולת. העיקר אצל יהודי זו הנשמה, וכאשר הנשמה איננה מוארת ולא מקבלת את החיים הרוחניים להם היא זקוקה, היא סובלת וזועקת. כך מתאר זאת רבי נחמן בלשונו הציורית, במקור הבא:

”בעולם הבא מנחזין פמה בני אדם בחוץ והם צועקים בקול מר: ”תנו לנו מה לאכל”, ובאין אצלם ואומרים להם: ”הרי לכם אכילה ושתיה, אכלו ושתו”, והם משיבים: ”לא לא. אין אנו צריכים אכילה זאת. רק אנו צריכים אכילה ושתיה של תורה ועבודה”. וכן מנחזין פמה בני אדם ערמים בחוץ והם צועקים גם כן מאד: ”תנו לנו במה להתפסות”, ובאין אצלם ואומרים: ”הרי לכם מלבושים”, והם משיבים: ”לא, אין אלו מלבושים נצרכים לנו כלל. רק אנו צריכים מצוות ומעשים טובים להתלבש בהם”.

ענה ואמר: ”אשרי מי שזוכה לאכל פמה פרקים משניות, ולשתות אחר כך איזה קפיטליה ופרקין תהלים ולהתלבש באיזה מצוות!”.

(רבי נחמן מברסלב, 'שיחות הר"ן' אות כג)

רבי נחמן מספר לנו מה קורה בעולם הבא, עולם האמת, אבל שם זה כבר מאוחר. שם כבר אין את אותה האפשרות "לאכול משניות" או "להתלבש בכמה מצוות". בעולם הזה, עולם המעשה, ניתן לגמול חסד לאותן נשמות ערומות שמשועות למזון רוחני. אם אנחנו חסים על ילדים רעבים ואנשים חסרי בית, עלינו גם לחוס על יהודים שרחוקים מתורה ומצוות.

ההשפעה הרוחנית היא לא רק גמילות חסד והטבה לזולת, אל היא גם ממש בגדר הצלת נפשות, כפי שמבאר זאת הרבי מליובאוויטש במקור הבא:

”על הפסוק ”לא תעמד על דם רעה” (ויקרא יט, טז) מפרש רש”י: ”לראות במיתתו, ואתה יכול להצילו, כגון טובע בנהר וחייה או לסטים באים עליו”. מפרוש רש”י זה אפשר ללמוד הוראה נפלאה בעבודת ה' בנוגע להפצת התורה והיהדות:

כתיב: ”הדם הוא הנפש” (דברים יב, כג). ענינו של הדם ברוחניות הוא התורה ומצוותיה, ש”הם חיינו וארץ ימינו”. וזהו הפרוש הפנימי של ”לא תעמד על דם רעה” - כאשר אתה רואה יהודי שנמצא במעמד ומצב של סכנת מיתה ברוחניות ח”ו, הוא אבד את החיות האמתית שלו, את החיות בעניני יהדות, תורה ומצוותיה, אודות מצב כזה אומרת התורה: ”לא תעמד על דם רעה”! אסור לה לעמד ו”לראות במיתתו” רחמנא ליצולן, מכיון ש”אתה יכול להצילו”. בדרך תלוי הדבר להשיב ולהחיות את נפשו על ידי שתעסק בהפצת התורה והיהדות!

עצם העבודה שראית - בהשגחה פרטית - יהודי שנמצא במעמד ובמצב כזה (“לראות במיתתו”), מהוה הוכחה ש”אתה יכול להצילו”. שאם לא כן, לשם מה הראו לה אותו? לא יתכן שיראו לה אותו אף ורק כדי לגרם לה צער.

בְּהִכָּרְחָ לֹמֵר שׁ"אֵתָהּ יְכוּל לְהַצִּילֵנוּ", וְלִכֵּן הָרָאוּ לָהּ אוֹתוֹ, כִּדְרֵי שְׁתַּצְלִינֵנוּ עַל יָדֶי
פְּעֻלָּתָהּ בְּהַפְצַת הַתּוֹרָה וְהַיְהוּדוּת!

(התוועדות תשמ"ו, שבת קדושים)

עצם המפגש שלי עם יהודי שזקוק לעזרה רוחנית, מצביע על מחויבותי לעזור לו. זה שהתגלגלתי לגור או ללמוד במקום מסוים, זה לא במקרה, אלא בשביל איזו שהיא הטבה רוחנית שאני צריך להביא למקום. עלי לדאוג לשכן מלמעלה, לקרוב משפחה, או לנהג מונית שפתחת אתו בשיחה. וזה לא רק מעשה יפה, אלא הצלת חיים של ממש. כשאני נותן ליהודי מנה של יהדות, אני נותן לו חיים. ואם חס ושלום אני לא נותן לו, אז יש לי חלק במותו הרוחני!

האמירה הזו לא קלה לעיכול. קשה לנו להאמין שמוטלת עלינו אחריות כל כך גדולה, וכנראה שגם קשה לנו לקלוט שאנחנו באמת מסוגלים. שאלות חזקות צפות בתוכנו: "מה אני שווה? מה כבר יש לי לתת? אני בעצמי בקושי לומד, אז איך אני רוצה לצאת וללמד?!" השאלות האלו באות לרוב מצד היצר הרע, שבא לרפות את ידינו ומתלבש בלבוש ה"עניו" וחסר היכולת. אך לעיתים הן מגיעות גם ממקום אמיתי, ויש לתת להן תשובה ראויה.

במסכת בבא מציעא ישנו סיפור מעניין העשוי לתת לנו מקור לתשובה:

"אָמַר לִיה [לו] ר' חִיָּיא לְר' חֲנִינָא... דְּעִבְדִּי [שעשיתי] לְתוֹרָה שְׁלֵא תִשְׁתַּכַּח מִיִּשְׂרָאֵל. מֵאֵי עִבְדִּינָא [מה אני עושה]? אֲזַלִּינָא וְשָׂרִינָא כִּיתְנָא וְגַדְלִינָא נִישְׁבִּי, וְצִיִּידִנָא טְבִי וּמְאַכִּילִנָא בְּשָׂרֵיהּ לִיתְמִי [אני הולך וזורע פשתן ושזור ממנו רשתות, וצד צבאים ומאכיל בשרם ליתומים] וְאַרְיִכְנָא מְגִילְתָּא וְכִתְבָּנָא [ועושה אני מגילות מעורם וכותב] חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי [תורה עליהם], וְסִלְיָנָא לְמֵתָא וּמְקַרִּינָא [ואני הולך לעיר ומלמד] לְחֲמִשָּׁה יְנוּקֵי [תינוקות] בְּחֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי [תורה, לכל אחד מהם חומש אחד], וּמִתְנִינָא שִׁיתָא יְנוּקֵי שִׁיתָא סְדְרֵי [ומלמד אני משנה לששה תינוקות ששה סדרים] וְאַמְרָנָא לְהוּ [ואני אומר להם]: עַד דְּהִרְרָנָא וְאַתִּינָא אֶקְרוּ אֶהְרָרֵי וְאַתְנּוּ אֶהְרָרֵי [שאחזור ואבוא לכאן למדו מקרא זה לזה ולמדו משנה זה לזה] וְעַל יָדֵי כֵךְ [עושה אני] לְתוֹרָה שְׁלֵא תִשְׁתַּכַּח מִיִּשְׂרָאֵל".

(תלמוד בבלי, מסכת בבא מציעא, דף פה ע"ב)

תלמידי ר' חייא הקטנים, ידעו מתחילת חינוכם שאפילו להם יש מה לתת ולתרום. אמנם הם רק יודעים חומש אחד, או סדר משניות אחד, ובשאר חלקי התורה אין להם מושג, אבל את מה שהם יודעים הם יכולים ללמד. רבי יהודה הנשיא אמר על ר' חייא "גדולים מעשי חייא!" (שם בגמרא), כי גדולתו היתה לא רק במסירות שלו, אלא גם במסירות ובשליחות שהוא החדיר בתלמידיו. כל תלמיד הרגיש את האחריות ואת הזכות בהמשכת שלשלת התורה. וכך, בזכות רבי חייא ותלמידיו, לא השתכחה התורה מעם ישראל.

אולי אנחנו באמת לא שווים הרבה ויודעים ממש מעט, אבל עדיין כל אחד מאיתנו יודע משהו בתורה. ואם כך, כל אחד מאיתנו גם יכול ללמד את אותו משהו. כשם שלתת צדקה, זו חובה על כל אדם מישראל, בין אם יש לו הרבה כסף או מעט. כך גם לתת פרנסה רוחנית ליהודי אחר, היא משימה שמוטלת על כל אחד מאיתנו. כל אחד יכול, ולכל אחד יש מה לתת. מי שעשיר בדעת ובתורה ייתן הרבה, ומי שעני ייתן לפי ערכו, אבל כל אחד יכול להעניק השפעה רוחנית לחברו.

נתנו לו לאדם שתי עיניים,
שיראה בעינו אחת מעלות
חברו ובעינו השנייה מומי
עצמו.

(ר' מאיר מפרמישלו)

דברים מופלאים בעניין המעלה והזכות הגדולה של העוסקים בזיכוי הרבים נאמרו בספר הזוהר:

בוא וראה: כל מי שיש לו חלק בקירוב בנים רחוקים לאביהם שבשמים, גורם להכניע הסטרא אחרא, וגורם שיתעלה הקב"ה, והוא מקיים את כל העולם הזה והעולם הבא, וזוכה לראות בנים לבניו וזוכה לעשירות ולחיי העולם הבא. וכל בעלי דינים אין יכולים לדון אותו. ובעולם הבא נפתחים לפניו י"ב שערי גן עדן, להשתעשע עם היושבים שם...

ואילו היו יודעים בני אדם כמה תועלת וזכות זוכים אלו המזכים ומקרבים הרחוקים, היו רודפים אחרי הרחוקים לזכות אותם כמי שרודף אחר חייו.

כי הנותן צדקה לעני זוכה לכמה טובות, אבל המזכה ומקרב רחוקים זוכה להרבה יותר כי מתקן הוא את נפשו וגורם להכניע כוחות הסטרא אחרא בעולם.

(זוהר פרשת תרומה - בתרגום לעברית)

להאזין ל"קול ילד בוכה"

ב"ה, י"ד בכסלו, ה'תשכ"ג

... רבנו - אדמו"ר הזקן, גר בביתו גם בנו (ממלא מקומו) רבנו דובער, אדמו"ר האמצעי. רבנו דובער הצטיין בכוחות התרכזות העמקה ודביקות מאין כמוהו. בעת לימודו או תפלתו לא היה מרגיש כלום מהמתרחש סביבתו.

פעם, בהיות אדמו"ר האמצעי שקוע בלימודו, ובקרן זוית בחדרו היתה עריסה ובה תינוק, נפל התינוק מתוך העריסה ופרץ בבכי, אבל אדמו"ר האמצעי לא הרגיש בדבר. אולם, אביו, רבנו הזקן, אף שדירתו היתה בקומה העליונה וגם הוא היה שקוע באותו שעה בלימודו, שמע צעקת התינוק. הפסיק לימודו וירד ונכנס לחדרו של בנו, הרים את התינוק, טיפל בו והרגיעו והשכיבו בעריסה, ולא זז משם עד שראה את נכדו בשלוח. ועדיין לא הרגיש רבי דובער לא באביו ולא בבנו. לאחר זמן ובשעת הכושר הוכיח רבנו הזקן את בנו, בהסבירו אשר לא זו הדרך להיות שקוע בעניני לימוד וכו' עד כדי כך שאין שומע קול ילד בוכה.

סיפור זה נמסר מדור לדור... ובודאי שישנם בסיפור הוראות מעשיות לדורות אלה, ולנו, בתוך כלל ישראל, ביחוד.

- אחת ההוראות היא: אין לו לאדם להיות כל כך שקוע באיזה ענין שהוא, ויהיה אפילו ענין הכי נעלה, עד שלא ישמע קול ילד בוכה בקרבתו או בסביבתו ואפילו בריחוק מקום. קול ילד בוכה צריך שיגיע לכל אחד ואחת ובאופן שיפסיק השומע מענינו, יטפל בילד הבוכה ויעשה כל התלוי בו למלאות החסר לילד.

בתקופתנו זו ביחוד, רבים התינוקות והילדים שמאיזו סיבה שהיא "נפלו מעריסתם" נותקו (או שמלכתחילה לא היו) ב"עריסה" יהודית אמיתית, והם בוכים - בקלא דאשתמע [בקול שנשמע], או בקלא פנימאה דלא אשתמע [בקול פנימי שלא נשמע] - מתוך מצוקת נפשם, שהיא חלק אלוקה ממעל ממש ורעבה וצמאה לדבר ה' ולתורתו ומצוותיה, ואין מי שיטפל בהם וימלא מחסורם בחינוך על טהרת הקדש.

וכן רבים אחינו בני ישראל, אשר אף שגדולים הם בשנים, אבל קטנים הם או גם תינוקות - בהנוגע להתורה שהיא חיינו ולקיום מצוותיה, ואם הם אינם רואים ומבחינים - מזלייהו חזי [מזלם רואה] ובוכים מתוך מועקה נפשית - שלפעמים גם לא ידעו פשרה, ורק שמרגישים הריקנות האיומה אשר בחייהם, חיים ללא כל תוכן ומטרה ראויים לשמם. אסור להעלים אוזן משוועתם של ילדי ישראל אלו, בין הילדים בגיל, בין ה"ילדים" בדעת תורה ומצוה, ולכל אחד ואחת מופנית ההוראה, הציווי והפקודה:

אל תחטאו בילד. הפסיקו כל עסק אחר שלכם וטפלו בילד והשיבוהו אל אביו, אבינו אב הרחמן, ללמוד תורת אבינו ויקיים מצותיו ואז יחיה חיי עולם, חיים מלאים, שלמים וטובים.

ואיזו היא הדרך להרגיע את הילד, להשיבו אל אביו ולמלאות מחסורו - היא דרך האהבה המשולשת: אהבת ישראל המכוונת על ידי אהבת התורה, אשר יסוד שניהן - באהבת ה' הוא,

דרך המביאה לפעולות מתמידות לטובת הזולת האמתית - טובתו בגשם וטובתו ברוח, ועד לתכליתה - להעמידו באורח חיים אמתיים, חיים על פי תורת חיים, מוארים באור מעינות החסידות וחדורים ההתלהבות אשר בה...

בכבוד ובברכת הצלחה רבה בכל האמור - לחיים, לחיים ולברכה -

מנחם שניאורסאהן

למעמיקים:

בהשפעה רוחנית על הזולת יש שני צדדים שנראים הפוכים. מצד אחד, אני אמור לראות את היהודי שרחוק מתורה ומצוות כיהודי לכל דבר, שווה בין שווים, ומהצד השני, אני אמור להכיר בחסרון שלו ולהשפיע עליו כדי שישתנה לטובה. הרבה אנשים מתבלבלים מהנקודה הזו, ונוקטים רק בצד אחד. או שהם דוגלים באחדות ואהבה בלי שום פעולות של השפעה, או שהם אוהבים יהודי רק ובשביל שיוכלו להשפיע עליו.

במקור הבא נראה כיצד מסביר הרבי מליובאוויטש את התיאום הנכון בין שני הצדדים הללו:

"ידוע מה שחזו"ל אומרים, ש"מחשבתן של ישראל קדמה לכל דבר" - אפלו לגבי התורה. ישראל הנם "קודמים" ונעלים גם מהתורה; ולאידך, נאמר בזהר "ישראל מתקשראין באורייתא ואורייתא בקוב"ה" וישראל מתקשרים בתורה, והתורה מקשרת אותם בקב"ה, ששמאמר זה משמע שהתורה נעלית יותר מישראל.

והבאור בזה הוא: בשרשם של ישראל, הם נעלים אפלו מהתורה, אך כפי שהנשמות ירדו למטה, התורה נעלית מישראל, וההתקשרות של הנשמה בהקב"ה נעשית על ידי התורה.

ולכן ישנם שני ענינים קטביים אצל יהודי:

מצד זה שבשרשם נשמות ישראל נעלים מן התורה, אז - "ישראל... אף על פי שחטא, ישראל הוא". כמה עברות שיהודי לא יעבר ר"ל ורחמנא ליצלן - ה' יצילנו, הוא לא יוצא מכלל ישראל, ח"ו, היות והתקשרות עצם נשמתו של היהודי עם הקב"ה, אינה תלויה בעבודתו בתורה ומצוות.

אך דבר זה עצמו מביא לכה, שכל יהודי "בוראי סופו לעשות תשובה" - הוא יחזר לדרך התורה והמצוות. מכיון שבכל זאת ההתקשרות של היהודי כאן למטה עם הקב"ה נעשית על ידי התורה, לכן, המעלה העצמית של "ישראל הוא" לא יכולה להשאיר כדבר נפרד ללא קיום תורה ומצוות, אלא היא מוכרחת להביא לידי קיום התורה ומצוות. (ועל ידי זה מתגלית גם מעלת נשמתו העצמית שהיא נעלית מהתורה).

מכך נובעים גם שתי הקצוות בנוגע לענין של "ואהבת לרעהך כמוך":

עצמיות האהבה, הנמשכת מצד אחדותם של כל ישראל ב"שרש נפשם", היכן שישראל הם נעלים מהתורה, היא למעלה ממדידות התורה. ולכן, האהבה היא לכל ישראל בשוה, גם לבריות שהם "רחוקים מתורת ה' ועבודתו" - מכיון שברגא זו לא נתן לחלק בין צדיק לבין יהודי שרחוק מהתורה... אך מצד זה שמציאותו של היהודי קשורה עם התורה, הרי גם אהבת ישראל נעשית מצוה בתורה. צריך לאהב יהודי היות והתורה מצוה זאת, ובמילא - לפי המדידות והגדרים שהתורה קבעה בזה... וזוהי גם הרגשתו של הלל, שהענין של "אוהב את הבריות" צריך (גם) להביא לידי "ומקרבן לתורה" - אף על פי שהאהבה אליהם היא מצד מעלתם העצמית, מצד זה שהם יהודי (וצריך לאהב יהודי ולסיע לו בכל עניניו אפלו כאשר לא מצליחים ב"ומקרבן לתורה").

כשם שאצל האדם עצמו, עצמיות מעלתו כיהודי (התקשרותו העצמית לקב"ה הנעלית מהתורה) אינה יכולה להשאיר ולהיות מנתקת מקיום תורה ומצוות, אלא התקשרות זו עצמה מביאה אותו לידי קיום תורה ומצוות, כן הדבר גם בנוגע לאהבה לאלו "הרחוקים מתורת ה' ועבודתו", שדוקא כתוצאה מכך שהוא חש את מעלתם העצמית, המעלה שהם יהודים - הוא אינו מסתפק בזה לבד, אלא דבר זה עצמו מביא אותו להשתדל לעשות מהם יהודים-תורניים. (הרבי מליובאוויטש, רבי מנחם מענדל שניאורסון, 'לקוטי שיחות' חלק י"ז עמ' 219)

ירא שמיים אמיתי הוא זה שאינו יכול לישון בלילות מדאגה: מה עשיתי היום כדי להקל סבלו של יהודי מדוכא בייסורים?

(ר' אריה לוי - איש צדיק היה)

קורה לפעמים שיהלום יפהפה ויקר, מתערבב בין אבנים ועפר ומתלכלך, עד שכבר לא ניתן לזהות שהוא יהלום. כל מי שירים אותו לא יבחין בהבדל, ויזרוק אותו כמו אבן רגילה. אבל מי שמבין ביהלומים, יקלוט מיד שזה יהלום ולא אבן. ואז, לא רק שהוא יקח את היהלום, אלא הוא גם יטפל בו כמו יהלום וינקה וילטש אותו היטב, עד שכולם יוכלו לראות את טיבו האמיתי.

כך גם בנשמות. מי שמבין בנשמות יודע שכל יהודי הוא יהלום. כל יהודי, כמה שהוא יתלכלך ולאן שלא ייפול, יישאר יהלום בגלל נשמתו הקדושה. ומשום כך, לא רק שלא נזרוק או נדחה שום יהודי, אלא גם נדאג לנקות וללטש אותו היטב. דווקא בגלל שנשמתו של יהודי היא כל כך יקרה, ולא ניתנת לאיבוד, צריך לגלות את היופי שלה. ואת היופי שלה מגלים על ידי האור של התורה והמצוות.

כשכל ישראל יתנו יד זה לזה, תצטרפנה הידיים ליד אחת המגעת עד לכסא הכבוד.

(ר' ישראל מקוזניץ)

עצה מאליהו הנביא

פעם אחת הלך רבי דוד מלעלוב להסתופף בצל רבו, הצדיק רבי אלימלך מליעזנסק. את הדרך עשה דרך יער אחד, שהכיר אותו היטב כי הלך בו פעמים רבות, אך באותה הפעם טעה בדרכו ולא ידע לאן לפנות. כעבור כמה זמן, התחיל ר' דוד לבכות בבכיה רבה, ודאג מאוד מה יעלה בגורלו. והנה, פגש לפתע איש אחד ששאל אותו: "למה אתה בוכה בני יקירי? ענה ר' דוד בבכיה: "הרבה שנים אני הולך בדרך הזאת מדי שנה בשנה, ועתה הנני טועה בדרך ואינני יודע איך ללכת". אמר לו האיש: "בא עמי ונלכה שנינו יחדיו, עד שנבוא לקצה היער" שמח על כך מאוד ר' דוד והלך איתו, ובתוך רגעים אחדים הגיעו לקצה היער. כשבא להיפרד ממנו אמר לו האיש: "בני יקירי, אני אומר לך עכשיו דבר שנחוץ לך לדעת מעתה ועד עולם. והוא: כאשר תביט על איש אחר, לראות את מעלותיו או חסרונותיו, אל תחדל מלהביט בעצמך. זאת תזכור כל ימי חיך". והלך האיש תיכף לדרכו. לימים, כאשר נעשה רבי דוד מלעלוב רבי ומנהיג עדה, אמר פעם אחת דברי תורה ובתוך שיחתו הקדושה סיפר את כל המאורע הנ"ל. ואמר "באמת, היה זה אליהו הנביא זכור לטוב".

(שיח שרפי קודש' עמ' יא)